

DVĚ TVÁŘE ČESKÉ A MORAVSKÉ POESIE

PETR ŽANTOVSKÝ

Téhož dne, 26. května, jen s desetiletým odstupem, se narodili dva z největších básníků jazyka českého - v roce 1900 v Bis-koupkách Vítězslav Nezval a v roce 1910 v Přerově Oldřich Mikulášek. Věnujme jim toto zastavení.

Vítězslav Nezval - Umřít pro krásu

„Sbohem a kdybychom se víckrát nesetkali
bylo to překrásné a bylo toho dost
Sbohem a kdybychom si spolu schůzku dali
možná že nepřijdem že přijde jiný host.“
Kdo tvrdí, že nikdy nečetl, ať sám pro sebe v přednočním šeru, nebo nějaké té -náctileté věčně první lásce tyto verše, ten si je čítá – ke svému prospěchu – dodnes.
Pokud jste si do svého života vpustili onen nepolapitelný živel zvaný poesie, je vysoce pravděpodobné, že právě tyto verše Vítězsla-va Nezvala byly mezi prvními, o které jste zakopli, šmátrající v rodi-čovské knihovně po nových obzorech. Hned vedle náležitě ohmata-ného svazku poetického dramatu Manon Lescaut.
Bývaly časy, že podobné knihy byly přítomny snad v každé rodině. Věřivalo se totiž, a nikoli jen v nějakých urputně intoušských kruzích, že poesie dává životu vůni a jakýsi hlubší smysl. Těmto časům je odzvoněno. Dnešní čtenářské zážitky se odehrávají povětšinou nad výpisy z bankovních účtů.

Vtělený paradox

“Milenec ticha sluncem okouzlen / Zastavil hodiny na pobřežní věži /
Otevřel sad a loví úsměv žen / Jak vlažným vzduchem běží.”
Vítězslav Nezval (26. 5. 1900 – 6. 4. 1958) je bezpochyby jednou z nejrozporuplnějších postav české poesie a kultury vůbec. Na první pohled uhodí do očí jeho nevidaná pracovitost. Během svého nedlou-hého života vydal 28 sbírek pod vlastním jménem a tři další pod pseu-donymem Robert David, 13 knih prozaických, tři cestopisné. A také osm dramat, nespočíslné množství překladů zejména francouzských bás-níků, a rovněž řadu písňových textů – od inspirace černým blues ve

Vysvětlení těchto podivuhodných úkazů podává například herec František Filipovský: „Zejména večery a noci na zájezdech byly s Nezvalem nezapomenutelné. Veselý až bujarý člověk se sklonem k nostalgii, co chvíli přepadený záchvaty melancholie. Jindy z něj ovšem tryskaly až raplovsky bláznivé nápady. Zpočátku jsem si nemohl zvyknout na jeho způsob vyjadřování. Jako kdyby pořád hovořil v básnických obrazech. I když mluvil o nejprostších věcech normálního života, připadalo mi to nadnesené. Po čase jsem si ho však už jiného neuměl představit. A takový zůstává i v mé vzpomín-ce. Není to tedy jen jeho poesie a vzpomínky na setkání, co po něm zůstalo. Pro nás, kteří jsme ho znali tak zblízka, se k tomu pojí vzdyc-ky ještě něco nezachytitelného, co vyvěralo z jeho osobnosti a co ten, kdo ho nepoznal, nemůže z jeho díla pochopit, přestože se z něj dá pochopit hodně. Napsal, že ‚smyslem života toho, kdo se dal cele do služeb umění, je vědomá povinnost setrvat za všech okolností tam, kam ho vyvrhla jeho touha. Myslím, že Vítězslav Nezval setrval.“

Fantasie i skutečnost

Nezval studoval mimo jiné též knihy o astrologii, předpověděl i vlastní smrt, tvrdil, že zemře o Velikonocích. Zájem o astrologii mu vydržel po celý život, v jeho pozůstalosti se nachází 70 stran učebni-ce astrologie, kterou nedokončil. Encyklopedie uvádějí, že díky své imaginaci měl předpoklady k interpretaci astronomických dat. Báseň Veliký orloj je údajně popisem Nezvalovy nativity, čili horoskopu zrození. To je další vysvětlení oné výše popsané série paradoxů.
Ačkoli by se asi těžko dalo říci, že politická orientace měla abso-lutně určující vliv na jeho tvorbu, definoval se v tomto smyslu jed-noznačně nalevo, od roku 1924(!) byl členem KSČ. Ovšem tímto směrem kráčela převážná část meziválečné avantgardy – od poetis-tů po surrealisty. Přitom ale Nezval stále upřednostňoval imaginaci před agitací, ducha před materií. Jiří Svoboda ve své memoárové knize Přítel Vítězslav Nezval vzpomíná, jak byl svědkem krátké, avšak dramatické debaty mezi Nezvalem a Wolkerem. Šlo o poměr ideje a fantazie v básnickém díle. Wolker tvrdil, že ‚báseň je idea‘, Nezval nesouhlasil: ‚Báseň je fantazie.‘ Asi nejlépe pojmenoval Nez-

a s úctou hovořil o Jaroslavu Durychovi, jenž požádal v roce 1955 o přijetí do SČSS. A za velkou statečnost lze považovat to, že vytáhl na světlo jméno Jana Zahradníčka, vynikajícího básníka, uvězněné-ho v procesu s Rotreklem, Křelinou a dalšími.
Nezval navrhl, aby se Svaz „zabýval případy lidí, kteří jsou ve vězení nebo byli vyškrtnutí nebo nebyli přijati do Svazu“. Na sjezdu samém pak důrazně připomenul ostrakizovaného (ač tou dobou již sedm let nežijícího) Františka Halase. Vedle slavných projevů Fran-tiška Hrubína a Jaroslava Seiferta patřil ten Nezvalův k „nejbuřičtěj-ším“.

Stín a smutek hazardního hráče

„Usedl jsem za stůl nad kupy svých knih / pozoruje oknem pada-jící sníh
pozoruje vločky jak své věnce víjí / se svou věčně chimérickou nostalgií
píják nezachytitelných odstínů / píják světel potopených do stínu
píják žen jichž poslouchají sny a hadi / píják žen jež pochovávají své mládí
píják krutých hazardních a krásných žen / píják rozkoše a zkrva-vělých pěn
píják všeho krutého co štve a drtí / píják hrůz a smutku z života i smrti“
Nezval zemřel jen krátce po onom sjezdu. Odešel v něm na jednu stranu mnohými opovrhovaný apologet dobových politických káno-nů, a na druhou stranu vášnivý protivník těch nejhorších politických kulturtrégrů, jako byli Štoll či Taufer. Možná žil ve světě, který si vyfantazíroval, možná přeexponoval své sympatie podle toho, jak sám chtěl. Možná se opravdu pohyboval dva metry nad zemí. Možná byl jakýmsi alter ego stínu toho hráče, o němž pojednává ve svrchu uvedené ukázce z básně Edison. Ale navzdory všemu, co byste proti němu chtěli říci, byl básníkem, který rozdal mnoho radosti. Vždyť jen vzpomeňte:
„Manon je první a poslední můj hřích / Nepoznat Manon, nemilo-val bych

FRANTIŠEK DRTIKOL. Český fotograf a malíř tvořil v letech 1901 až 1935. Je řazen k nejúspěšnějším českým klasikům fotografie aktů všech dob. Je znám také svou duchovní praxí východních učení, bývá označován za patriarchu českého buddhismu. Ve 20. a 30. letech 20. století byl nejznámějším českým fotografem doma i v zahraničí. I přes světový věhlas se jeho ateliér v období světové hospodářské krize po roce 1930 potýkal s existenčními problémy. V roce 1935 proto svoji fotografickou činnost ukončil a pokračoval v malbě. Olej na překližce Ženský akt z roku 1943 (na snímku) Galerie Platýz v prosinci 2024 vydražila za 305 000 Kč, zatímco vyvolávací cena byla dvacetkrát nižší - 15 000 Kč.

Text a foto: Ivo Havlík

swingovém čase – až po vysmívanou sborovou agitaci Všichni jsme mladí (Pamatujete? „Modré a bílé průvody mužů a žen, červené šáteč-ky pionýrů, mladý je ten, kdo bojuje za šťastný život s armádou míru, mladý je básník, jenž zpívá pro mladé, mladá je píseň - holubička čistá, všichni jsme mladí, měšťácký Západe, mladý je každý komunis-ta“).

Tentýž básník prosazoval to nejoriginálnější v meziválečné literatu-ře (týká se zejména jeho surrealistického období ve 30. letech, ale zda-leka nejen), byl za první republiky všudypřítomným „duchem ve stro-ji“ dobové kultury, žádná důležitá společenská událost se bez něj neo-bešla, byl (navzdory v pozdějším věku ne právě fotogenickému zjevu) neuvěřitelně charismatický a navzdory výše zmíněnému handicapu též veleúspěšným lovcem partnerek (od roku 1926 byla jeho doživot-ní průvodkyní životem Františka Řepová, ale vedle toho stihl milost-ný poměr s herečkou Lilly Hodáčovou a v roce 1952 poznal Olgu Jun-govou, z jejichž milostného vztahu se v roce 1954 narodil syn Robert).

vala jeho největší znalec Milan Blahynka lakonicky – Básník fantazie a skutečnosti.

Po roce 1945 – další paradox, ale jen zdánlivý – stal se Nezval vliv-ným básnickým funkcionářem. Sepsal horu oslavných titrad na Sovět-ský svaz a různé dobové ikony, maloval portréty Klementa Gottwal-da, a přitom to byl zase právě Nezval, který velmi silně rozproudil debatu o nesmyslném vylučování ideově odlišných autorů z české literatury (a často s tragickým vyústěním - dlouholetým vězněním, což se týkalo zejména katolických básníků).

Už před památným 2. sjezdem Svazu čs. spisovatelů (1956) se Nezval zastal spisovatele Jiřího Weila - za nespravedlivé označil jeho vyloučení ze Svazu spisovatelů v prosinci 1950, a hovořil i o dalších krivdách, které se na přelomu 40. a 50. let staly. Vyjádřil přesvědče-ní, že „je třeba a že je to věcí spoluodpovědnosti každého spisova-tele, aby se všechny tyto věci seriózně projednaly“.

Nezval doporučil také rehabilitaci Ladislava Novomeského

Manon je motýl, Manon je včela / Manon je růže hosená do kos-tela
Manon, ach Manon, Manon z Arrasu, / Manon je moje umřít pro krásu“
- - -

Oldřich Mikulášek - Vyvolávač i malíř slov

Oldřich Mikulášek patří k legendám symbolizujícím kulturní život města Brna po dlouhá desetiletí. Odkazovali se k němu mnozí auto-ršti následovníci. Proto je zde dnes jeho místo naprosto oprávněné.

„Viděl jsem vyvolavače, který pravil: Dámy a pánové, vstupte!
Mluvil jménem červů a žížal, této bílé a růžové nahoty země:
Pokračování na straně 3.

Pampeluna

OLDŘICH MIKULÁŠEK

(Přibližný popis nahé ženy, její příchod a vznik)

*Některým pravdám je třeba
uvěřit i bez důkazu - jako
například tmě pod kloboukem.
Je v tom kouzlo skrytého zjevení,
i zjevení skrytého.*

Hluboko do čela jí vrůstá vlas
z obou stran, ze dvou pramenů —
jako každé noční panovnici,
některá místa by se mohla zdát příliš lysá...

Ale v očích jí bzučí včely,
i tmí se hrůza činu a dozrává srstnatý angrešt přivřeného zření.

Je ovšem šálivé léto
a menší bohyně - pověsti ne nejlepší - vyzbrojují prázdno
třípytem masařek
na vztažených prstech,
z jejichž konečků lze cítit, jak se chvěje zvášnivělý vzduch.

Tenkrátě ona vystupuje z vody,
přesně odlitá,
a plna blouznivých a nastřádaných lun
(za ty dlouhé věky),
zanechává rychle pod chodidly zpustošené říše -
pro příští bádání... o svých prostých zvycích:

Ale to jsou jen humna
její bloudivé duše,
jak duše zas zraněním vnitřním, -
však čeho?

Tráva, kterou drtí až k pláči zelených
šťáv
celou délkou své svrchované sochy,
živí se pošetilou mstou
vtisknout se navždy do paměti kůže,
jež jí tak padne

(í se poddává jemnému hnutí myslí,
i boků a hýždí),
leč je nakonec spíš vítězství a kořist
té nejsoukromější vlasti
paží a nohou a zad,
když stopy po stéblech, ten zeměcech,
jen zjasňují její bezposkvrný původ:
že to byl blesk z čistého nebe,
(tedy z ničeho, co málem už si zoufá),
a jeho první náčrt, (tedy umění),
nádherné pohromy,
jakou je mladá a krásná,
i posupně nahá žena
na břehu moře -
vyvržená až slepě.

a učinil snad i dosti
pro věčný nepokoj
už téma dvěma výhruznými trůny,
jež mají cosi z konečnosti světa.

Je to ovšem i úzkostný tón šíje,
jinotaj jamek,
zamyšlenost dun, jak přesouvá svá lada,
šílenství linií
a nevýslovnost stvolů, tak rostlinná,
i hněvnost masa tam, kde srocuje se
zvlášť a sytí
hlad šírosti naší.

(Tak háže se někdy lvům!)

Ale i zítra je báseň,
nyní pak čas
dívat se jenom spuštěnými víčky,
sklopeným zrakem,
oponou onou... všech ukrytých pravd.

Do sina vysílené moře,
a boky úžinou vpadlé,
se protáhlo jako šelma
a zívlo.
Vzdálený jeho řev se podobal chóru -
a den to byl sedmý.

Poslední báseň

Co vzdáleno bylo, je blízké.
Stále blížší je osud.
Zahalen v listí sám sobě šeptá strom,
co do všech stran šumíval dosud.

Už dlouho jsem neležel na zemi.
Teď ležím - a sotva na myš snad si písknu.
Tebe však vroucněji v náručí,
v paměť té země tě vtisknu.

Potom už do vlastních padám slov,
hladových, se chřtánem vlhčím.
S trháním masa, s drcením kostí svých
slyším, jak požírán, mlčím.

Tajnosti

Neměj se,
až opustí nás naše paže,
tvoje mne
a moje tebe,
maso je ještě příliš živé
a chrání je jen jitrní chlad.

Potom budeme sestupovat
pomalu se schodů
k obyčejným lidem,
a zavěšení do sebe -
dvojkřídla lastura
a houslové pouzdro s obnaženým plyšem -
ale neboj se,
každý uhne pohledem,
protože hned pozná,
že se můžeme kdykoli uzavřítí,
velice přísně,
do hudby a do perleti
s jemným zaklapnutím.

K. H. BORODUBSKÝ

Státní návštěva

*Dorazil k nám lídr svobodného světa.
Přijel jako vždycky s rukou nataženou.
Po míru je, zdá se, zas na dlouho veta.
Prý že se sem z Ruska divé hordy ženou.*

*Jako by vstal z mrtvých sám báťuška Stalin.
Na Letné a v celé své kamenné kráse.
Bandera už jede v tanku beze spalín,
aby přiblížil nás k opravdové spáse.*

*Tahle stará opera má ansábl stálý,
dirigent se ale čas od času mění.
Jen divák se občas dost šeredně spálí.
Nedočká se změny, snad jen nové měny.*

*P. S.
Už abychom i my platili vše eury,
než nás dluhy a úroky sežerou jak červi!*

FOTO: Alena VYKULILOVÁ

rozkotávat pelesti a city,
i vonět smutkem poraženého dřeva,
katapultovat se zadkem do ztracených nebes,
i na háku viset svým vyvlastněným masem,
činit z podvazků mystérium bezuzdnosti,
i tísnit se ve vyhnanství strof,
leštit si nehty tygří kožišinou,
batistovat steny,
hypnotizovat hady,
vykládat jablky hrud',
hledatí pírkó po spáleništích
i štíhleti v dýmu,
nechat se zbláznit slunce ve svých vlasech,
vláčetí anděly po Posledních soudech
a ještě se vysmívat
levou stydkou kostí...

Pak mi už ani nepřipadá
tak nesmyslné jméno Pampeluna
v to poledne skoro naprosté smrti -
s tlumeným spádem krve,
která si hloubí v důlku pod tvým hrdlem
studánku ticha.

Sám sotva dýchám, skloněný nad ní,
a zasažen úžasem
z náhlého a všeho utkvění,
neboť nezbylo místo ani čas
pro ostatní děje:
strnuly taktovky větví,
na chvílku zemřelo ptactvo,
faun falešně pískl a zmlkl,
bůh odpočívát se jal,
zmožený sladce i štašen,
že našel slast v temné své chuti

Pokračování ze strany 1.

Kdo vejde k nim, bude obrán na kost, obraťte se na ně s důvěrou! Řekl také: nebude už pláče, jen ticho povane intimitou míst, kde kdysi zachvíval se morek, malými tunely vaší dutosti. Vstupte!“

Tyto verše ze sbírky Ortely a milosti (báseň Vyvolávač) nepatří k nejtypičtějším, které kdy odešly z psacího stolu básníka Oldřicha Mikuláška. Mají totiž v sobě nejen existenciální patos, trochu holanovský, ale také sarkasmus, trochu až kolářovský.

A též trochu zarputilosti: nedat se každému, kdo vyzve. Tam už jsme Mikuláškovu étosu blíže. Nicméně vyslovíte-li jméno Oldřicha Mikuláška, většině těch, kdo si jej kdy vpustili do svého estetického a citového světa, naskočí jakási vyšší společná charakteristika, a to je náležení k rodu svého kraje, v daném případě Jižní Moravy.

Ne že by Mikulášek byl autorem nějak obzvlášť programově rustikálním, byl také autorem mnoha krásných básní milostných, opěvoval každou krásu – ženy, stromy, cestu, která někam vede, a nu ovšem, i sklenky dobrého vína v pravý čas. Mohli jste ho kdysi, už jako starého pána, potkávat při jeho každodenních procházkách po vinárnických v Brně na České ulici (jak příznačné!), kde usedal ke stejně založeným hrstkám přátel, upíjel z tenkého skla silnou vůni a chuť a byl šťasten, neboť tam byl doma. Vlastně až do konce (1985).

Narodil se 26. května 1910 v Přerově, v rodině nádražáka. Po skončení obchodní školy a několika letech příležitostných prací i neprací se upsal psaní. Nejprve pro Lidové noviny, Československý rozhlas, deník Rovnost, či dnes již legendární literární časopis Host do domu.

Jeho bohaté básnické dílo prošlo mnoha různorodými etapami. Od jinošského poetismu (Černý bílý, ano ne, 1930), k němuž se později nikdy nehlásil, přes knížky básníka takříkajíc již hotového (např. Křídlovka, 1940). Zde čteme třeba tyto verše:

„Hlase, tas krev z pochvy žil, tni, blýskej, hřmi, zař, roztrhni tmy! Šilej si, zešilej, hlase, tase nás!“

Do těchto ortenovských hloubek nás zavádí i v dalších sbírkách, každá trochu jiná, některé tematizované, jiné jako sled pocitů zdánlivě nahodile poskládaných, ale budujících katedrálu nad tím širým plněním kdesi na Vysočině, jen nízko pod nebesy. Kdo by si přečetl Mikuláškovy sbírky za sebou, podivil by se té rozmanitosti, ale v čiré a soustavné jednotě. Je pak už na vkusu jednotlivého čtenáře, zda má raději Svlékání hadů, To královské, Šokovanou růži, či třeba Agogh nebo Sólo pro dva dechy. Vždy jde o čtenářský zážitek nevídané brizance. S jedinou výjimkou, samozřejmě. A to byla dobově poplatná sbírka Horoucí zpěvy (1955). Tu lze chápat jako pokus vrátit se po osmi letech odříznutí od publikačních možností zpět do literatury.

Ostatně, takový Josef Kainar svou Velikou láskou a Českým snem

ŽIDOVSKÝ HŘBITOV

21. listopadu 1921 šel jsem domů z petřínské rozhledny když pojednou západ slunce oddělil mne od mé minulosti
Zastavil jsem se překvapen hodinami jež zhášely v korunách stromů
Pak nastala mlha
Spěchaje s vyhrnutým límcem vyhnul jsem se ulicím které mne fascinují až náhlý vítr míchaje reflektory způsobil že jsem stanul v polootevřeném průjezdu
V protějším průčelí nad vetešnickým krámem odkud vyletěly krabice rozvířivše prach spatřil jsem letopočet jehož cifry se jaly přemísťovati takže jsem se zprvu domníval že se o mne pokouší zavrať
Vyňal jsem cigaretu potěšen z právě nastalého bezvětrí a chystal jsem se k odchodu když čísla podléhající jakémusi neznámému rozmaru neopustivše zdi vytvořila datum mého narození
Chtěl jsem vykřiknouti o pomoc zavírajíce oči z mého hrdla však vyklouzlo proti mé vůli velmi slabounké zaupění jež mohlo totiž pocházeti od někoho jiného a jež mne tak poděsilo že jsem zůstal přimrazen na dveřích jež se pojednou rozletěly za vichřice
Později jsem se tázal historiků na smysl letopočtu jenž mne poděsil
byl to úmrtní den alchymisty jenž jsa hostem rabína Loewiho zmizel onoho dne zanechav svou hlavu ve vitríně právě rok a den před velkým požárem židovského města
Avšak onoho listopadového večera nevěděl jsem čemu přičítati onen div stál jsem dlouho a teprve když nastala tma a židovská stařena odklídila krabice zavírajíc svůj krámeček vykročil jsem nikterak se již nepodivuje
Z blízké krčmy zaznívala hudba jal jsem se třásti zimou a nevím už jak vstoupil jsem dovnitř po několika vřchdících podél zrcadla velmi bled a zasmušilý
Byl to nevěstinec bez mužů a většina dívek jež byly židovského původu vstala ze židle stavíce se přede mnou do jedné řady

směřoval stejným směrem. Kdo by je dnes měl soudit? Vším svým ostatním životem a dílem tyto úlitby odčinili víc než bohatě. Nebýt jich, možná bychom dnes byli ochuzeni o mnoho drahokamů z koruny krále básníků. A několik generací dětských čtenářů by neznalo půvabnou Mikuláškovu Pohádku o brněnském krokodýlovi.

Krajem táhne prašivec

„Tenounký svit se protáh zvenčí… Toť chvíle, v které oběšenci

nepomyslí už na provaz. „

Mezititulek (a erbovní verše pod ním) jsme převzali z názvu jedné z ranějších sbírek Oldřicha Mikuláška, ale jako by předznamenal události, jež nám bylo souzeno prožít po srpnovém přjezdu spřátelených vojsk.

Mikuláška na sklonku 60. let postihlo to, co mnoho jeho kolegů od básnického femesla: výhost z oficiálních kruhů a zákaz publikování. Během tzv. normalizace, zejména její první, urputnější dekády, byl umlčen zcela. Až po jistém otupení některých ostří mu v roce 1981 vyšla série dvou retrospektiv, Žebro Adamovo, 1981 (jedná se o tvorbu z let 1971–1973) a Velké černé ryby a dlouhý bílý chrt (verše z let 1974–1975). „Štěstím v neštěstí“ se stala skutečnost, že Mikulášek po vážném úrazu roku 1967 dostal invalidní důchod, takže normalizační umlčení bylo nepochybně niterným, ale nikoli zcela materiálním peklem.

Je třeba říci, že Mikulášek nebyl nikdy snadným soustem ani pro čtenáře (tam autor úspěšně spoléhal na emocionální souřadnost a nevysslovené porozumění), ani pro literární teoretiky a kritiky. Dovoluji si ocitovat dva úryvky z textu, který Mikuláškoví věnoval Petr Hruška ve Slovníku českých spisovatelů: „Mučivý rozkmit mezi tragikou samoty, citové okoralostí a smrti na jedné straně a extatickým prožitkem milostiplné vzájemnosti na straně druhé zde básníkovým veršům propůjčil nevšední naléhavost.“ A dále: „Mikulášskova přírodní motivika nadále uplatňuje kontrasty univerzálních celků a jejich drobných součástí. V pokoře a bilančním tichu básní vyniká obraz „listička, třesoucího stromem“. Do středu pochybností se posouvá samotná řeč, básník stále více poměňuje slovo mlčením a nevysslovitelností.“ Jsou to možná hodnocení pro nezasvěceného těžko srozumitelná, ale pro Mikulášskova znalce a věrného čtenáře naprosto jasná a přiléhavá.

Úskalí dodatečných návratů

V roce 2020 vyšla antologie Mikuláškových veršů v nakladatelství Host. Sestavil ji jeden z nejlepších českých literárních editorů všech dob Jiří Opelík. Těžko si představit redaktora s větším respektem před autorem, a zároveň někdy až brutálně nutnou výběrovostí. U Mikuláška toto riziko patří k nejtěžším – podobně jako třeba u Halase nebo u Holana. Vybírat z jejich díla cosi, co by soustavně

představilo tvorbu jako celek, rovná se činu hodně odvážnému. A Opelík zde dle očekávání obstál. Sám k tomu dodává:

„Čas jako nemilosrdný arbitr nepřetržitě prosívá básně vydaných sbírek a ponechává z nich na sítu jen ty - v dané chvíli - největší: permanentně ‚antologizuje‘ dílo, a připravuje tak básníky na jejich budoucí, tedy redukovanou, už jen antologickou existenci. Antologie patří k přirozenému řádu básnictví. Pořadatelé básnických antologií vlastně jen napodobují praktiky času, když rozhodují, co má zůstat na sítu jejich výborů - ať uplatňují jakákoli hlediska, vždycky si myslí, že vybírají jen ty největší kameny. A přece by si měl výběr vždy uchovat práh jisté objektivity, to znamená, že by vždy měla zůstat synekdochou úhrnu nebo aspoň jisté stránky básníkova díla. Aby každý dotčený básník mohl o ní říci: Ano, poznávám se, jsem to vskutku já, kdo jest zde představen.“

A tak si připomeňme velký literární odkaz Oldřicha Mikuláška nejen v této knize, ale třeba i návratem k jednomu sebezpytnému textu ze sbírky Agogh. Nese název „Co říká malíř“. Dodejme – v našem případě malíř slov.

„Nevidíte-li na obloze obrazu mého letícího ptáka, to proto, že už s horizontem splývá. A řeku nevidíte-li, to proto, že mi dávno uschly slzy prvního dojetí a možná taky zakrývá ji jíva, ta otloukaná na pištalku a řeka v píšťalce si zpívá. Někdy se mi zdá, že všechno, co jsem zahlédl kdysi, má ve mně k sobě blízko až u srdce je tklivě. Ale já stále hledám dálku, kterou tak cítí v celém těle lučištník s prsty na tětivě a od krve i bez kořisti. Dřív bych se bál i dýchat, jen aby se mně ruka nezachvěla a rákos byl jak meč, o který se i vítr zakrvácí. Teď chvím se pouze o svůj cit a bojím se, aby ta čára smrtelně přesná nebyla a skvělá jak čára přes cosi. Protože i v rákosí hnízdivají ptáci.“

(Autor je předsedou Unie českých spisovatelů)

Příští vydání LUKu č. 23/25 přinese kritikou recenzi knihy **Krystyny Wanatowiczové NEZVAL, Básník a jeho syn** (Kodu-dek-Jiří Šolc, Praha 2024. Literární historik Milan Blahynka podrobně vyvrací neznalosti, smýšlenky, nesmysly a pomluvy autorky velkého básníka. Respektovaný Nezvalův životopisec si mimo jiné klade otázku: „Podařilo se autorce tlusté knihy obohatit poznání o básníkovi a jeho synu o dosud neznámá fakta a přispět k hlubšímu poznání osobnosti a díla? Nelze uvěřit, že by například neprokazatelný dohad o básníkově donucování partnerky k potratům pomohl k většímu porozumění Nezvalově poezii, a to platí také o autorčině redukování Nezvala na režimního básníka, které překrývá odstavce představující básníka jako génia.“

VÍTĚZSLAV NEZVAL

Pak jsem uprchl domů třesa se horečkou z níž jsem procitl v nějakém neznámém domě bez lidí
Byla to věznice podobající se temné komoře
Pak jsem zešlél
Nevím za jak dlouho byl jsem probuzen trojnásobným zaklepáním na dveře bylo ráno vyskočil jsem z lože poblíž knihovny nad níž visely rodinné fotografie
Vstoupilla ke mně žena kterou miluji a s úsměvem jako kdykoliv jindy o setkání hladila mne po tvářích takže jsem neodolal a pokleknuv s pláčem jsem se jí přiznal ke svému provinění
Nepřestávala se usmívatí podněcující mé zoufalství v hrůzu takže jsem se jal hledati onen darovaný kámen aby mi uvěřila
S úzaseм vyňal jsem stejně veliký kousek zlata pohleděl jsem na hodinky byl čas k obědu Spěchali jsme ke včerejšímu nevěstinci jehož pojednou nebylo
spatřil jsem zazděný dům letopočet byl zakryt křídly holubů a tam kde stál včera vetešnický krámeček byl nyní katafalk s otevřenou rakví
Ležela tam židovská stařena s otevřenýma očima poznal jsem ty drahocenné oči plné světla poznal jsem ty drahocenné mrtvé oči beze světla řekli mi že je to poslední žena která rozuměla hvězdopravectví
odvezli ji na židovský hřbitov a já jsem položil na její náhrobek zlatý kámen bez zlata
Později jsem se otázel historiků na smysl letopočtu jenž mne poděsil
byl to úmrtní den alchymisty bylo to datum mého narození sbírám kaménky jimiž jste po mně hodili přátelé i vy budoucí města jimiž jsem neprošel nádherné ženy jež jsem rdousil chiméry kterým jsem obětoval svůj všecken čas budou z nich nezczizitelné klenoty jež zradily mou alchymii

Literatura • Umění • Kultura

NENECHAT MINULOSŤ MINULOSŤÍ

LADISLAVA CHATEAU

Stráže chodí nahoru a dolú / Nikdo nemôže profít / Útek vás bude stát život / Zámek je čtyřikrát otočený (...).
Rudolf Goguel, *Wir sind die Moorsoldaten, Píseň vojáků z rašelinišť*

Do českých biografů byl s pražskou premiérou 17. dubna uveden celovečerní dokumentární film *Popel* v režii španělského režiséra Oiera Plaza, který je zároveň spolu s Garazi Veleco také autorem scé-

ky zajatců, převážně Francouzů, Poláků, Rusů a Španělů. A tady životy mnohých z nich tragicky končí; španělští republikáni, Anjel Lekuon, Antonio Medina, Gregoire Uranga a další zde byli počátkem dubna 1945 brutálně zavražděni. Zločin spáchala *jen tak pro zábavu* horda zfanatizovaných šestnáctiletých dozorců, tato sekvence je ve filmu zachycena v animované podobě.

Režisér a scenárista, Oier Placa pochází z Gerniky, ve svém filmu *Popel* se snažil postihnout tragickou atmosféru té doby, bombardování, krutost a zděšení, připomínající konec světa. I k tomu účelu zvolil poněkud náročnou i problematickou kombinaci, střídání hraných a animovaných scén, jejichž autorem je Kote Camacho. Ke škodě filmu je Hradištko ukázáno jen spoře a právě, jak jsem už řekla, v animované podobě. Škoda o to větší, že jeho historie je jen velmi málo známá. Režisér se tak rozhodl i navzdory tomu, že filmový štáb původně toto místo poblíž Benešova natočil, ale nakonec záměry nepoužil. *Nefungovalo to*, řekla mi producentka filmu ve Francouzském institutu, kam jsem zašla na slavnostní uvedení filmu. Vysvětlení zní nepřesvědčivě, zvláště když jde o celovečerní dokumentární film mezinárodního charakteru. Filmaři přinejmenším přijeli do Hradištká po silnici, kterou tehdy vězni ve vraždě-

Suchý, ředitel Strašnického krematoria za okupace, pořídil tajné zápisy o kremaci Anjela Lekuony, Antonína Mediny i ostatních. Zároveň v úkrytu uchoval jejich popel v jednotlivých urnách. František Suchý tehdy riskoval svůj život, když vedl, spolu se svým synem, záznamy o spalování těl a popel více než dvou set dalších obětí z Hradištká i z pankrácké věznice rovněž pečlivě uchovával. Urny se uchovaly do dneška!

Film je tedy i vzdáním pocty a obdivu Františku Suchému a jeho synovi za jejich statečnost a obětavost. Lidové noviny ze soboty 12. dubna uvádějí, že se dnes jedná o návrhu na vyznamenání Františka Suchého staršího prezidentem. Doufám, že se jednání nebude protahovat.

Konečně španělské rodiny na vlastní oči uviděly, jak a kde skončila životní pouť jejich otců, bratrů, bratranců, dědů i strýců. Šťastnou shodou okolností tak skončilo i pátrání, které trvalo osmdesát let. Na pražském Strašnickém hřbitově se tak dojemně a důstojně propojila minulost se současností.

V závěru filmu umocňuje citový prožitek z pražského setkání Španělů a Čechů zvukově vynalézavá filmová hudba, dílo Aitoro Extebarria...

Jsem si jista, že vhodněji než moderní hudba by vyzněla autentická, tehdy tolik oblíbená píseň *Le Chant des déportés*, známá také jako *Le Chant des marais*, Píseň vojáků z rašelinišť, zpívali ji Spojenci napříč východní i západní frontou, zpívala se v koncentracích, věznicích i v zákopech. Originál je německý, v roce 1933 píseň složil Rudolf řečený „Rudi“ Goguel s původním názvem *Wir sind die Moorsoldaten*, ve významu *j sme vojáci z rašelinišť*. Text odkazuje k německé severozápadní oblasti plnou rašelinišť, kde v roce 1933 začaly vznikat první koncentráky. A píseň, obžaloba režimu, byla ve španělské i francouzské verzi zvláště oblíbená právě mezi interbrigadisty, mezi *Španěláky*, jak si říkali a jak věšli do dějin.

Po válce se stala hymnou všech deportovaných. Dokumentární film *Popel* je zasahující, přece jen ale zůstal – řecké - rodinným filmem. Mohl však ukázat mnohem více.

náře. Dokument vznikl ve španělské, české a francouzské spolupráci. Smutný obsah filmu vychází z pohnuté historie, osudu španělských republikánů, účastníků občanské války ve Španělsku v letech 1936 až 1939. Ta patřila k nejkrvavějším a nejméně přehledným událostem, vypukla, když proti demokraticky zvolené republikánské vládě vojensky vystoupila armáda v čele s generálem Franciscem Frankem. Vyžádala si dva milióny lidských životů, většinou civilistů.

Na pomoc republikánům přispěchali interbrigadisté ze všech konců světa a nejrůznějšího přesvědčení, socialisté, komunisté, trockisté i anarchisté, všechny spojovala touha bojovat proti frankistům, proti fašismu. Republikáni se vzepřeli. Byli hrdí na své přesvědčení a svůj životní postoj. Mnozí padli do zajetí, byli deportováni, mučení a vražděni. Pro úplnost jen připomínám, že na straně republikánů bojoval i Ernest Hemingway a Georges Orwel, jejich zkušenost také inspirovala jejich četná literární díla.

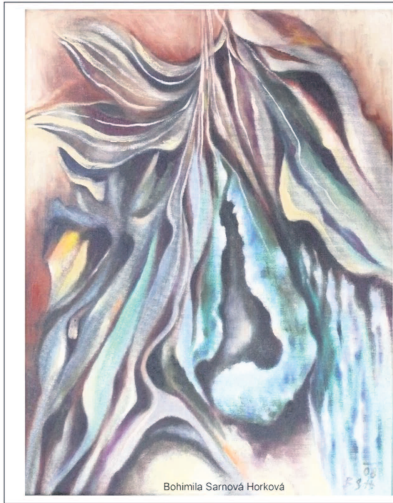
Osou filmu je příběh baskického učitele výtvarné výchovy, Unaie Egula, který nechce nechat minulost minulostí a léta pátrá po osudech Španělů, kteří se po válce nikdy nevrátili. Nebyl sám. Pátrali i jiní. Dokumentace byla skrovná. Příbuzní často nenacházeli skoro nic. Pořizovali seznamy těch, kteří by mohli k tomu něco říci, znovu a znovu pročítali dopisy, studovali mapy. A k tomu odkazují i úvodní filmové záběry. Stopy často vedly do francouzských a německých koncentračních táborů, do Compiègne, Gurs, Bordeaux, posléze směřovaly do Buchenwaldu, Flossenbürgu a pak už nebylo čeho se zachytit. Časem se však zjistilo, že Flossenbürg nebyl konečnou stanicí, že v protektorátu Čechy a Morava, v kraji mezi Vltavou a Sázavou, měl svoji koncentračnickou pobočku HRADIŠTKO, součást vojenského cvičiště SS. Koncentrák byl původně určen českým politickým vězňům. V březnu 1944 sem ale Němci deportovali více než tři desít-

ném tempu stavěli, nejeden zde padl vyčerpáním.

Film *Popel* se blíže nezmiňuje ani o španělské občanské válce, přestože mezi interbrigadisty byl František Kriegel, Artur London, Otto Šling a doktor Balk, manžel spisovatelky Lenky Reinerové. A Karla Čapka ta španělská tragédie inspirovala k napsání divadelní hry *Matka...*

Proč čeští spolutvůrci nevyužili tuto příležitost lépe, těžko říci. Divák, který se příliš nevěnuje studiu historie, tak si sotva při sledování filmu uvědomí všechny souvislosti, děsivou realitu koncentráku v Hradištku a další souvislosti.

Unai Egula spolu s pozůstalými se vydal do Prahy, přijeli do země, o níž až dosud nevěděli zhola nic, věděli jen, že životy jejich příbuzných zde tragicky skončily. Věděli také, že jejich ostatky byly na konci války převezeny do krematoria v pražských Strašnicích. A tady se poprvé setkávají s Františkem Suchým juniorem, jehož otec František

Kdy: 5. června 2025 v 17:00 hod

Kde: Slovenský dům,
Soukenická 3, Praha 1

Info: pzantovsky@seznam.cz

Unie českých spisovatelů

Obec spisovatelů

České republiky

Klub Českých a slovenských
spisovatelů

Slovak PEN centre

si dovoluji Vás společně pozvat na

IV.Literární salon

Ondřej Kašina (UČS) - 200 klíčů od Atlantidy
Marie Formáčková (KČSS) - průřez memoárovou literaturou
František Tylšar (OS ČR) - Skutečné příběhy ze železnice a projekt Literáti na trati

Posledně jmenovaný se zhostí i hudební složky

KLUB
ČESKÝCH A SLOVENSKÝCH
SPISOVATELŮ z.s.

SLOVAK
PEN
CENTRE

UČS

ČESKÉ REPUBLIKY

Poděkování Bohumile Sarnové - Horkové za užiti výtvarného díla

ABY SME SI ROZUMELI

PAVOL JANÍK

Keď spisovateľovi garantujú miesto v dejinách slovenskej literatúry politickej zásluhy jeho otca

Vraví sa, že cudzie slová by sme mali používať, ako keby sme im rozumeli. Nebudem sa opakovať príkladom prídavného mena LUKRATÍVNY (rozumej VÝNOSNÝ), ktoré už dlhšie obdobie zamoruje náš priestor súkromnej i verejnej komunikácie v nesprávnom význame ATRAKTÍVNY (rozumej PRÍŤAŽLIVÝ), PRESTÍŽNY (rozumej SPOLOČENSKY DÔLEŽITÝ) či LUXUSNÝ (rozumej PREPYCHOVÝ). Ak niekto inzeruje LUKRATÍVNY byt v LUKRATÍVNEJ lokalite, zrejme ani nevie, že ponúka nevestinec vo vykričanej štvrti.

Slovu LUKRATÍVNY som už v minulosti venoval pozornosť, preto sa teraz zameriam na objasnenie výrazu DISIDENT, ktorý sa mylne používa v zmysle NEPRIATEĽ socialistického systému. Pojem je však – podobne ako celá latinčina – podstatne starší ako socializmus a pôvodne patrí do náboženskej sféry. DISSIDEO znamená zle sedieť či ležať, byť vzdialený od niečoho, nezhdovať sa s niekým, líšiť sa od niekoho, mať odlišnú mienku, inak zmýšľať.

Historicky sa označenie DISIDENT

uplatňovalo od roku 1573 v súvislosti s Varšavskou konfederáciou protestantov. Od 17. storočia sa termín DISIDENT v Anglicku týkal protestantov, ktorí odmietali integráciu do Anglikánskej cirkvi. Od 18. storočia je DISIDENTOM každý človek, ktorý nie je členom nijakej náboženskej organizácie. Neskôr sa DISIDENT začal spájať s názorovými rozdielmi aj v iných kontextoch. Napríklad DISIDENTOM vo vzťahu k etablovanej psychiatrii bol aj – napokon rešpektovaný odborník – Sigmund Freud.

Od 70. rokov 20. storočia sa DISIDENTMI stali NAJMÄ osoby vylúčené z Komunistickej strany Československa (KSČ), ktorí odmietli pri previerkach vyjadriť súhlas so vstupom vojsk Varšavskej zmluvy na územie Československej socialistickej republiky (ČSSR) v roku 1968.

Počas socializmu DISIDENTI nikdy nevystupovali proti zriadeniu, ale mali o ňom svoju vlastnú predstavu, pričom sa usilovali viesť dialóg s oficiálnymi stranickými a štátnymi predstaviteľmi. Na rovnakých pozíciách zotrúvali aj v novembri 1989 a v nasledujúcom prechodnom období.

Zo stručného významového a historického náčrtu je zjavné, že DISIDENT zodpovedá výrazom ODPADLÍK, ODŠTIEPENEC, ODRODILEC, SCHIZMATIK, RENEGÁT, ÚCHYLKÁR, APOSTATA. Inými slovami – človek, ktorý sa dopúšťa úchylky od oficiálnej línie, vyznávač učenia odchýlného od kanonizovanej cirkevnej náuky, zástanca názorov nesúhlasiacich s platnými doktrínami, stúpenec rozkolu v cirkvi.

Súčasný výklad pojmu DISIDENT v zmysle AKTÍVNEHO BOJOVNÍKA proti socialistickému

systému, patrí do sféry politickej mytológie, dodatočného heroizmu a aktuálneho skresľovania moderných dejín.

Do kontextu príbuzných falzifikácií

prináleží aj literárna história. Dodnes nemá vlastnú periodizáciu dejín, ktorá by vychádzala z imanentných výrazových prostriedkov. Úplne si vystačí s povrchnou i predčasnou interpretáciou podliehajúcou všeobecnej spoločenskej objednávke.

Tak sa na svetovej či medzinárodnej (rozumej anglofónnej) úrovni etabloval slovenský autor, charakterizovaný len tým, že je syn významného českého DISIDENTA, ktorý pôsobil v Bratislave. Samozrejme – chýba konštatovanie, že autorov otec bol pôvodne významný teoretik marxizmu-leninizmu.

Táto logika absolútne korešponduje s dogmou o nepoškvrnenom počatí Panny Márie, ktorú vyhlásil pápež Pius IX. v roku 1854: „Vzhľadom na zásluhy Ježiša Krista Panna Mária bola nedotknutá a uchránená od akejkoľvek škvrny dedičného hriechu.“ Tak Katolícka cirkev zdokonalila dedičnosť zásluh, keďže môžu nielen potomkovia dediť po rodičoch, ale aj rodičia po deťoch.

A teraz vážne – je absurdné,

že spisovateľovi garantujú miesto v dejinách slovenskej literatúry politickej zásluhy jeho otca. Je to také isté, ako keby sa niekto stal uznávaným chirurgom len preto, že jeho otec bol slávny horolezec.

Kiež by to však boli jediné problémy a nedorozumenia nášho literárneho, kultúrneho a spoločenského života.

Vzhľadom na neprehliadnuteľné formovanie dedičných prominentov používam napríklad spojenie ŠIMEČKA Z POVOLANIA. Mimochodom – vo vysokej politike je už aj predstaviteľ tretej generácie uvedenej dynastie. Na kontinentálnej úrovni bol podpredsedom Európskeho parlamentu a na lokálnej úrovni je predsedom politickej strany Progresívne Slovensko, ktorého poprednou predstaviteľkou bola aj prezidentka Slovenskej republiky. Z takejto kombinácie by sa zakrútila hlava aj skúsenému cirkusového akrobata – nieto vnukovi niekdajšieho priekopníka marxizmu-leninizmu, ktorý zaujímal tvrdé antikapitalistické postoje a predpokladal nastolenie komunizmu v Československu v réžii Sovietskeho zväzu.

V tejto súvislosti treba poznamenať, že ŠIMEČKA NAJSTARŠÍ presadzoval komunizmus ako bájne posledné štádium ľudských dejín, kým v súčasnosti sa týmto pojmom cieľavedome a zavádzajúco označuje predchádzajúci režim, ktorý sám seba oficiálne nazýval: reálny socializmus.